

Norges livsrum

Taler

Gulbrand Lunde

Dato

20 september 1940

Sted

NRK

- 1 Begrepet livsrum, eller på tysk «Lebensraum», er nytt i folkeretten. Uttrykket er særlig blitt benyttet i Tyskland. I den demokratiske presse, som stillet sig fiendtlig overfor den nasjonale nyorientering, er «livsrum»-begrepet blitt fremstillet som et av de mest kyniske uttrykk for undertrykkelse av andre
- 5 nasjoner. Ja, vi oplevet til og med, at en av våre største aviser skrev at «Lebensraum» var et typisk nasjonalsocialistisk, tysk begrep som overhodet ikke lot sig oversette til norsk. Det skulde også på norsk hete «Lebensraum» i all sin fryktelighet. Men for fornuftig tenkende mennesker heter det tyske ord Lebensraum på norsk livsrum. Og da dette begrep mer og mer synes å ta fast
- 10 form, og også utvilsomt vil komme til å spille en rolle folkerettslig, så er det av den største betydning for vårt folk at vi gjør oss klart hvad som her menes, og hvilken folkerettslig betydning innføringen av dette begrep vil få for vårt land.

Man kan vel si at der ennu ikke er gitt noen klar definisjon av begrepet livsrum.

- 15 Med et folks livsrum menes et større rum enn det geografiske område som denne nasjon befolker, et større rum hvor folket kan få utløp for sin virkestrang, og hvor det kan gjøre sin innflytelse gjeldende uten innblanding fra andre makter. Et slikt forhold er jo ikke ukjent i historien. Således har vi begrepet «interessesfære», d. v. s. områder som ikke direkte er knyttet til moderlandet
- 20 som koloni, men hvor vedkommende land kan gjøre sin innflytelse gjeldende uten å risikere innblanding fra andre kolonimakter. Sektorprinsippet, som stadig har vært hevdet når det gjaldt spørsmålet om suvereniteten over de arktiske og antarktiske områder, gir uttrykk for en lignende tanke.

- 25 Monroedoktrinen fra 1823 gir også uttrykk for noe lignende. Denne Monroedoktrine er efter hvert blitt tolket på forskjellig vis. Men i sin grunntanke gir den i virkeligheten uttrykk for livsrumbegrepet, idet den fremhever en naturlig samhörighet mellem, de amerikanske stater med forbud mot intervensjon fra andre ikke amerikanske makter. I 1845 blev den tolket

derhen at De forente Stater som den førende stat i Amerika skulde gi sitt samtykke til at europeiske besiddelser på den vestlige halvkule skiftet eier. Dette forbud mot intervensjon som vi finner i Monroedoktrinen, er typisk også for det tyske livsrumbegrep, som likeens regner med forbud mot intervensjon fra utenforstående makter utenfor livsrummet.

Her i Norge har vi sett at folk har beskjeftiget sig med spørsmålet hvilket livsrum Norge tilhørte, om det tilhørte det russiske livsrum eller det tyske livsrum. En slik problemstilling er karakteristisk for den husmannsånd som har preget norske partipolitikere og norsk presse. For en nasjonalt tenkende og følende nordmann stiller spørsmålet sig helt omvendt. For ham er spørsmålet: Hvad er det norske livsrum? Jo, det norske livsrum er, hvis man holder sig til den opfatning av begrepet som jeg har forsøkt å gi uttrykk for, det rum som er det naturlige virkefelt for norsk foretagsomhet og norsk initiativ. Det rum som vårt folk har de naturlige betingelser for å kunne utnytte og utvikle uten innblanding fra fremmede makter.

Ser vi tilbake i historien, så ser vi at norsk virksomhet i århundrer har utstrakt sig til Norskehavet og de øier som omkranser det, og i den senere tid kommer også den store norske ekspansjon i Antarktis til.

Norges historiske rett til herredømmet i Norskehavet og Ishavet kan ikke bestrides. Allerede før vikingetiden begynte den norske ekspansjon å gjøre sig gjeldende. Hjaltslandsøiene, som nu kalles Shetland, og Orknøiene var det som lå nærmest det norske fastland og som derfor først blev kolonisert. Allerede i året 790, da vikingetiden begynte, hadde disse øiene en helt norsk befolkning. Noe senere blev også Suderøiene, de nuværende Hebriderne, øia Man og Nord-Irland befolket av nordmenn. Professor Marstrander forteller i sin store bok: Det norske landnåm på Man, at det første strandhugg på øia som omtales i historien, fant sted i 797. I det 10de og 11te århundre hadde alt samlet eiendom på Man norske navn, og av dokumenter ned til det 14de århundre kan man se at forholdet mellem geliske og norske navn på Man da var som 1 : 8. Dette var den første begynnelse fra norsk side på å skaffe sig støttepunkter rundt Norskehavet. Men den naturlige utvikling gikk snart videre. Et klart uttrykk for berettigelsen av denne eksjansjon finner vi i innledningen til den norske regjerings første innlegg i Grønlandsprosessen, som begynte med følgende ord:

«Det er ingen tilfeldighet at nordmenn i høimiddelalderen fant og bebygget

70 Grønland, og at der gjennom hundrer av år var fast og regelmessig forbindelse mellom Norge og Grønland både økonomisk og politisk. - - Fiskeri og fangst av sel og hval har like siden de fjerneste tider hørt til de viktigste næringsveier for befolkningen på Norges vestkyst. En følge herav var at nordmennene også
75 benyttet de til en erobring av havet vest og nord for Norge, til å grunnlegge og vedlikeholde en fast bebyggelse av øier og kyster på den annen side av dette hav og til å utnytte de næringsmuligheter som sjøfarten og kolonisasjonen åpnet for dem.»

80 Etter koloniseringen av Hjaltdlandsøiene, Orknøiene, Suderøiene, Man og Nord-Irland fulgte opdagelsen og koloniseringen av Færøiene, Island og Grønland. De norske kolonistene dannet oprinnelig frie samfund på disse øiene. Senere sluttet de seg politisk til Norge, og landene ble da deler av det norske rike. Færøiene ble opdaget og bebygget i det 9de århundre og i løpet av det 10de århundre
85 knyttet til Norge. Noe senere fant nordmenn Island. Bebyggelsen av denne øia begynte i 874 og var avsluttet omkring 930. I 1262 anerkjente den islandske fristat Norges konge som sin landsherre.

Grønland ble første gang sett av en norsk sjøfarer omkring 870. Men vi regner
90 at den egentlige opdagelse av landet først fant sted vel 100 år senere, i begynnelsen av 980-årene. Grønland ble opdaget av Eirik Raude som på den tid bodde på Island. Han var barnefødt og opvokset på Jæren i Rogaland. Eirik Raudes opdagelse gav støtet til Grønlands kolonisering som omfattet den sydlige delen av Vest-Grønland, kysten mellom 60 og 65° nordlig bredde. Den
95 første bosettelsen foregikk fra Island, men i den følgende tiden foregikk innflytningen antagelig såvel direkte fra Island som direkte fra Norge. I 1261, altså omtrent samtidig med Island, gav også disse kolonistene seg frivillig under den norske konge som hans undersåtter, og fra da av var også Grønland en del av Norges rike.

100

Men den norske ekspansjon gikk også mot nordøst. Den første beskrivelse av en reise nordenom Nordkap og langs Nordmannskysten, det nuværende Murmansk, til Kvitsjøen, har vi fra den håløigske stormann Ottar som levde i slutten av det 9de århundre, men det er sannsynlig at slike ferder også har
105 funnet sted tidligere. I Gandvik eller Kvitsjøen traff Ottar på bjarmene, de nuværende kareler, som nordmennene stadig i de følgende århundrer lå i strid med. Samene måtte betale skatt til de håløigiske høvdinger, en skatt som senere

gikk over til de norske konger. Vi finner en rekke slike Bjarmelandsferder
110 beskrevet i sagaen. Men disse gamle norsk skattland blev aldri knyttet så sterkt til
Norge som landene i vest.

Men også i vest blev efterhvert norskheten trengt tilbake av den romaniserte
kultur søndenfra, og en kan si at Suderøiene og Man i realiteten gikk tapt for
115 den norske konge i 1263.

I 1380 kom kongeriket Norge i personal-union med Danmark, og de norske
oversjøiske biland gikk da inn i unionen som en del av det norske rike. I denne
unionstiden, som varte til 1814, fortsatte da disse land å være norske biland.

120

I 1469 blev Hjaltslandsøiene og Orknøiene pantsatt til den skotske konge og blev
senere ikke innløst. Færøiene, Island og Grønland var imidlertid under hele
unionstiden norske biland. Selv den faste internasjonale domstol i Haag, som av
politiske grunner tok parti mot Norge i den såkalte Grønlandssak, måtte medgi
125 at Grønland tilhørte Norge i hele foreningstiden. Riktignok gikk forbindelsen
med Grønland tapt i det 15de århundre, men den blev gjenoptatt ved den nye
kolonisasjon fra Norge i 1721.

Denne annen kolonisasjon fant sted til Vestkysten som var den mest
130 ettertraktede del av landet på grunn av de klimatiske forhold. Det hadde lenge
vært kjent at der utenfor vestkysten var store fiskebanker, som imidlertid først
senere er blitt rasjonelt utnyttet. Det var nordmenn som i begynnelsen av 1920-
årene påviste de rike fiskemuligheter ved Grønland og la grunnlaget for det
omfattende internasjonale fiske som foregår i disse farvann. Også på øst-
135 Grønland driver nordmennene nu utstrakt fangstvirksomhet.

Der har vært lagt mange hindringer i veien for den norske fangstvirksomhet ved
Grønlands kyster. Både på Færøiene og i Norge har man fremholdt, at den
avsperringspolitikk som drives av Danmark på Grønland må ophøre, og at
140 åpne havner på Vest-Grønland er en betingelse for fangst og fiske. Det er også
en meningsløshet at norske videnskapelige ekspedisjoner ikke får full frihet til å
drive forskningsarbeide hvor som helst på Grønland og uhindret ta med til
Norge videnskapelige samlinger som blir gjort der. På Vest-Grønland, ved
Gardar, lever fremdeles folk av norsk ætt som på grunn av avsperringen blir
145 hindret fra forbindelsen med nordmenn.

En kan spørre sig selv hvorledes et slikt forhold i det hele tatt kan opstå.

150 I 1814 blev de gamle norske biland Island, Færøiene og Grønland skilt fra Norge ved Kieltraktaten. Ved denne traktat, som blev avsluttet mellem Danmark og Sverige, skulde Norge avstås til Sverige, men samtidig benyttet den danske forhandler, Burke, sig av den svenske forhandler, baron Wetterstedts manglende historiske kunnskaper til å undta de norske biland Færøiene, Island og Grønland
155 fra avståelsen. Norge blev således berøvet sine biland ved et direkte bedrag. «Skurkestreken i Kiel» kalte Aftenposten denne handling like efter dommen om Grønlandssaken i Haag. Kongen av Danmark og Norge, Fredrik den 6., handlet den gang i direkte strid med det løfte kongemakten hadde gitt de norske stender i 1661 ved inførelsen av eneveldet, hvorefter ingen av disse kongeriker
160 noensinne skulde deles. Og i kongeloven blev det i artikkel 19 bestemt at «begge riger skulde uskiftet og udelelige være og blive». Om denne kongens handling heter det i den forsterkede konstitusjonskomité's innstilling om Grønlandssaken i 1923 (Innst. S. LXVI - 1923, s. 6):

165 «Derneft optrådte Fredrik VI ved at avslutte traktaten til Kiel i strid med folkeretten. Norge var et eget rike, et eget folkerettssubjekt. Når Fredrik VI som Danmarks konge søkte at erhverve Norges biland i kraft av en handling han som norsk konge var uberettiget til, krenket han Norges folkerettslige rettigheter. Avslutningen av Kielersfreden med forbeholdet i dens art. 4 var derfor et
170 folkerettsbrudd fra kongens side overfor Norge.

Bortsett fra at Kieltraktaten heller ikke forøvrig var bindende for Norge, var dette land følgelig av foranførte grunde berettiget til at betrakte forbeholdet om de norske skattland i traktatens art. 4 som uskrevet. I Norge har Kieler-freden
175 derfor aldri vært anerkjendt.»

Dessverre må vi medgi at de norske fangstfolks og fiskeres interesser har vært dårlig ivaretatt av de norske politikere. De herrer som stelte med Norges utenrikspolitikk, hadde langt større personlige internasjonale mål enn å sikre
180 norske fiskeres og fangstfolks interesser. Det gjaldt først og fremst om å bli stor og briljere i det såkalte Folkeforbund. Mowinckel, Hambro, Nygaardsvold og Koht er de mest lysende stjerner på forsømmelsens himmel, og det kan være fristende å spørre: Hvad har disse herrer efter den 9. april gjort for å sikre de norske interesser i de arktiske farvann?

Også på Svalbard har våre politikere ført en kortsynt politikk, idet de da forsømt å kjøpe viktige gruber som var tilbudt Norge, og som dessverre kom på utenlandske hender.

190

Men Norges livsrum er ikke bare i nord. Også i Antarktis har norsk ekspansjon gjort sig gjeldende. I 1892-93 reiste den første norske hvalfanger, Jason, sydover for å drive pelagisk fangst i Sydhavet, og dette var innledningen til en fantastisk utvikling. I den kommende tiden opdaget og kartla nordmenn store
195 landområder på Sydpolkalotten. Heller ikke her er imidlertid de norske interesser varetatt på en effektiv måte av våre partipolitikere. I 1939 fant den norske anneksjon av en sektor på Sydpolkalotten sted. Men Storbritannia og dets kolonier har her annektert hele tre store sektorer. De har uten skrupler tatt løvens part av det antarktiske kontinent, på tross av at den praktiske utnyttelse
200 av disse land har vært mer norsk enn britisk. Også her har Norge berettigede krav å stille i det oppgjør som vil komme.

Særlig aktuelt er imidlertid spørsmålet om det norske livsrum i Norskehavet og øiene omkring dette hav. Det har fra amerikansk hold nylig vært uttalt at
205 Grønland som ligger på den vestlige halvkule, tilhører Monroeområdet. Stauning uttalte i Folketinget den 4. juni 1940:

«Det er av president Roosevelt fremsatt en offentlig uttalelse om at Grønland hører til det vestlige område, hvilket forstås således at det tilhører Monroe-
210 doktrinen. Et amerikansk konsulat er opprettet på Grønland, og dette er efter uttalelse fra den amerikanske utenriksminister begrunnet med at U. S. A. ikke vil tåle innblanding av europeiske stater på amerikansk område.»

Denne utlegningen av Monroe-doktrinen kan imidlertid ikke anvendes mot
215 Norge, for det som Norge forlanger er ikke noen suverenitetsoverdragelse fra dansk side. Norge forlanger bare at Danmark skal erkjenne at Kieltraktatens bestemmelser var uforbindende for Norge, og at Norge har hatt suvereniteten helt fra middelalderen.

220 Kieltraktaten var en traktat mellom Danmark og Sverige, og Norge har som nevnt aldri anerkjent denne traktat. Den har fra tysk hold vært kalt «Nordens Versailles-traktat», og det vilde jo da være helt naturlig, at den urett som blev begått i Kiel, blev bøtet på nu da så megen urett gjøres god igjen.

Kielertraktaten er dessuten så meget grovere enn Versaillesstraktaten, for det første fordi den kom i stand ved direkte løgn og bedrag, og for det annet fordi der ikke engang var noen nordmann til stede som kunde gjendrive den falske danske påstand. Selv om Versaillesstraktaten var et diktat, så var der da en
230 representasjon fra tyskerne til stede, som ikke så noen annen utvei enn å undertegne, men nordmenn har ikke engang undertegnet Kielertraktaten. Det har vært skikk og bruk i partipolitiske og demokratiske kretser å forfølge de nasjonale nordmenn som gikk inn for Norges berettigede krav om et livsrum omkring Norskehavet. Disse partipolitikere som ikke hadde sine nasjonale
235 instinkter i orden, betenkte sig ikke på å ofre de norske fiskeres og fangstfolks interesser til fordel for sig og sitt parti. Og det er dog tross alt en stor del av Norges befolkning som er henvist til å søke sitt erhverv i polartraktene. Vi har 8-10 000 hvalfangere i de antarktiske egne, 1-2000 selfangere og mange tusen fiskere i de arktiske hav fra Novaja Semlja til vestkysten av Grønland, samt
240 overvintrende fangstfolk på Svalbard, Jan Mayn og Grønland som beskjeftiger sig med fangst av rev og bjørn. Men disse fangstfolk og fiskere betød naturligvis ikke noe for våre folkeforbundspolitikere.

Men skal det norske folket med kraft kunne fremme og hevde sine berettigede
245 livsrumskrav, så er det nødvendig at vi står sammen bak kravene, at all egennyttig strid ophører. Det norske folket er nu trukket inn i samarbeide med de andre germanske folk. Vi må bli oss denne samhörighet bevisst. Det er vårt folk som naturlig har fått sig anvist germanernes utpost mot nordvest. Det er oss som skal forvalte denne del av det store germanske rum. Det norske folket
250 må nu bli sig sitt ansvar og sine mål bevisst. Dersom folket vårt nu kan samles om de nye sociale og nasjonale skapende tanker og enes om en samlet innsats, så vil det norske folket gå en stor og lykkelig fremtid imøte.

Nordmenn, la oss vise oss de gode norske tradisjoner verdige! Da blir det norske
255 folket det førende i Norden. Og først da kan vi med full styrke kreve respekt blandt nasjonene for det norske livsrum som fortsatt vil bli nyttet av nordmenn.

Kilde

Norges livsrum av dr. Gulbrand Lunde. Foredrag i kringkastingen, 20. september 1940, s. 3-15.

260

Emner

Andre verdenskrig, Foredrag, Nasjonal Samling

URI

265

270

275

280

285

290

295

300